

Юлія Гичко

Аспірантка,

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

<https://orcid.org/0000-0002-1251-1129>

mydrickaya90@mail.ru

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ: ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Стаття присвячена проблемі операціоналізації поняття «емоційна компетентність концепту майбутніх практичних психологів». Зазначається, що емоційна компетентність - це готовність і здатність людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так і інших людей, адекватно ситуаціям та умовам, що змінюються. Згідно із концепцією компетентнісного підходу кожен вид професійної діяльності вимагає наявності певних компетенцій, що забезпечують ефективну реалізацію саме цієї професійної діяльності суб'єктом праці. У контексті досліджуваної проблематики емоційна компетентність майбутнього практичного психолога полягає у його усвідомленій готовності до реалізації емоційних компетенцій, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності та вирішення соціальних завдань.

Аналіз літературних джерел доводить, що емоційна компетентність є інтегральною властивістю особистості, що забезпечує оптимальний рівень її психічного здоров'я та функціонування. Це дозволяє розглядати емоційну компетентність як системну властивість особистості, що містить навички рефлексії, саморегуляції, емпатії та експресивності; виявляється у готовності та здатності людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так й інших людей адекватно ситуаціям й умовам, що змінюються. Емоційна компетентність передбачає цілісний та прогресивний розвиток емоційної сфери особистості і представляє собою сукупність знань, вмінь та навичок, які дозволяють адекватно діяти на основі обробки усієї емоційної інформації.

Емоційна компетентність збагачує досвід особистості, сприяє швидкому аналізу емоціогенних ситуацій. Високий рівень розвитку зазначених складових емоційної компетентності є найважливішими чинниками збереження та підтримки психічного здоров'я особистості, ключовими характеристиками якого є стресостійкість, баланс (гармонія) та духовність. До сфери емоційних компетентностей особистості майбутнього практичного психолога, його професійно значущих та системних властивостей особистості належать навички рефлексії та саморегуляції, оптимальний рівень емпатії та експресивності, а також захопленість власною справою, чуйність, щирість, спокій, врівноваженість, емоційна стабільність.

Ключові слова: емоційна компетентність; майбутні практичні психологи; емоційні реакції; концепція компетентнісного підходу; емоційна сфера особистості.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Актуальність проблеми емоційної культури людини простежується протягом усієї історії людства. Емоції виходять з-під контролю у повсякденному житті. За останні десятиріччя зафіксовано масовість повідомлень про емоційну нестриманість, зневагу до будь-яких норм у прояві почуттів на усіх рівнях людського спілкування. Саме емоційна неосвідченість,

яка виражається у жорстокості, агресивній поведінці, насиллі, нажаль, стає однією з особливостей сучасного покоління. Підтвердженням цього стало підписання на початку 2019 року президентом України закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який деталізує види насильства на фізичне, сексуальне, психологічне та економічне.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема компетентності у розумінні та вираженні емоцій постає достатньо гостро, оскільки штучно насаджується культ раціонального ставлення до життя. Відомо, що заборона на емоції веде до їхнього витіснення із свідомості. Саме тому, у сучасному суспільстві постійно зростає кількість людей, які страждають неврозом. Вирішенню проблеми емоційних та психосоматичних розладів могла б сприяти цілеспрямована робота з розвитку емоційної обізнаності, мудрості людини, тієї здатності, яка у сучасних дослідженнях називається емоційним інтелектом чи емоційною компетентністю [1].

Емоційна компетентність є важливим чинником професійного та соціального становлення майбутніх психологів. Саме їм під час виконання професійних обов'язків потрібно вміти встановлювати контакти, підтримувати стосунки, активно взаємодіяти, досягати взаєморозуміння під час виконання професійних обов'язків, розбиратися у поведінці людей, розуміти їхній емоційний стан і потреби, надавати емоційну підтримку, реалізовувати індивідуальний підхід до кожної, емоційно адекватно реагувати на гнів, невдоволення, критику з боку інших, зберігати рівновагу у конфліктних ситуаціях, тобто бути підготовленими до ефективної комунікації та емоційно розумної поведінки. Тому високий рівень емоційної компетентності є передумовою їхнього професійного успіху. Крім того, розвиток у майбутніх практичних психологів вмінь управляти власними емоціями забезпечує підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Як свідчать наукові дані, при переживанні позитивних емоцій під час навчальних занять працездатність студентів підвищується на 30–40% [2, с. 47]. Саме тому розвиток емоційної компетентності постає важливим завданням сучасної

професійної освіти, актуальним не лише для їхнього професійного становлення, але й особистісного розвитку. Так, у «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» визначено головне завдання вищої школи, яке полягає у тому, щоб підготувати фахівців із вищою освітою, здатних творчо і виважено підходити до прийняття професійно важливих рішень, узгоджуючи свої дії із діями інших учасників спільної діяльності, здатних системно займатись самовдосконаленням як фахівця і як особистості [3].

Таким чином, розвиток емоційної компетентності майбутніх практичних психологів сприятиме їхньому професійному становленню й особистісному вдосконаленню, актуалізації адаптивних здібностей, збереженню психічного здоров'я та запобіганню емоційного та професійного вигорання, гармонійному функціонуванню у соціумі, професійним досягненням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній літературі висвітлено фундаментальні положення та конкретні експериментальні дані досліджень, які стосуються закономірностей становлення емоційної сфери, загальних аспектів проблеми емоцій, емоційної зрілості (Г.Бреслава, О.Запорожець, О.Кульчицька, А.Ольшаннікова, А.Ребер, А.Сухарев, О.Чебикін, О.Яковлева та ін.), емоційного інтелекту (Р.Бар-Он, Д.Гоулмен, Д.Люсин, Дж.Мейер, П.Селовей, Д.Карузо та ін.). Вченими обгрунтовано різні види компетентностей, що перебувають у тісному взаємозв'язку з емоційною компетентістю (соціальна - Л.Лепіхова, В.Ромек, Г.Сивкова; комунікативна - Ю.Жуков, Ю.Ємельянов, Є.Кузьмін, Т.Ніколаєва, Л.Петровська, Є.Сидоренко; аутопсихологічна - Т.Єгорова; соціально-психологічна - А.Кох; психологічна - А.Деркач, В.Зазикін, Л.Мітіна; життєва - С.Литвин-Кіндратюк, та ін.).

Метою статті є презентація результатів операціоналізації поняття «емоційна компетентність майбутніх практичних психологів».

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На думку К.Ізарда, фундаментальний принцип людської поведінки полягає у тому, що «емоції мотивують, організовують та спрямовують сприймання,

мислення та дії» [4, с. 17–19]. Це означає, що емоційні реакції людей на одну й ту ж подію можуть сильно відрізнятися. У його теорії диференціальних емоцій самі емоції розглядаються «не лише як мотивуюча система (оскільки емоційні процеси спонукають активність), а й як особистісні процеси, що надають смисл і значення людському існуванню» [4, с. 55–60]. У сучасних психологічних теоріях емоція розглядається як особливий тип знання [5, с. 20–27].

Для визначення поняття «емоційний інтелект» зазвичай використовують дві основи: неоднорідність самого поняття «інтелект» і здійснення інтелектуальних операцій з емоціями. Виходячи з цього, емоційний інтелект у широкому трактуванні, визначається як здатність людини диференціювати позитивні та негативні почуття, а також вміння змінити свій емоційний стан із гіршого на кращий. У структурі емоційного інтелекту слід виокремлювати два аспекти: внутрішньоособистісний та міжособистісний. Таким чином, з одного боку, - це здатність розуміти, аналізувати та контролювати власні почуття та емоції, з іншого - вміти відчувати, усвідомлювати та контролювати настрої оточення. Можна припустити, що емоційний інтелект, якщо його не ототожнювати з емоційною компетентністю, складає її ядро.

Перші публікації з проблеми емоційної компетентності з'явилися у представника змішаної моделі емоційного інтелекту Д. Гоулмана [6]. Поряд із поняттям «емоційний інтелект» він запропонував поняття «емоційна компетентність». Дослідник зауважував, що особистість, яка володіє високим рівнем емоційної компетентності, не лише вміє використовувати емоційний інтелект, але й вмотивована бажанням влади, володіє здібностями до швидкої адаптації, внутрішньою допитливістю, прогностичними здібностями (вміння передбачувати можливі зміни та результати власної діяльності), бажанням вдосконалювати власні можливості та наполегливо працювати, тобто бути лідером. На його думку, емоційна компетентність містить дві складові: особистісна компетентність (розуміння себе, саморегуляція та мотивація), і соціальна компетентність (емпатія та соціальні навички).

Розуміння себе – знання власних станів, переваг, ресурсів та інтуїції:

емоційне розуміння себе (розуміння власних емоцій та їхніх наслідків); адекватна самооцінка (знання власних сил та меж); впевненість у собі (правильна оцінка власних достоїнств та здібностей). Саморегуляція – управління власними внутрішніми станами, імпульсами, ресурсами: самоконтроль (контроль над руйнівними емоціями та імпульсами); надійність (відданість нормам честі та чесності); сумлінність (відповідальність за власні дії); пристосованість (гнучкість за необхідності змін); відкритість новому (готовність працювати з новою інформацією та новими підходами). Мотивація – емоційні тенденції, які управляють чи полегшують досягнення цілей: мотив досягнення (прагнення до покращення чи вдосконалення); обов'язковість (відданість цілям групи чи організації); ініціатива (готовність використовувати усі можливості); оптимізм (завзятість у досягненні мети, незважаючи на перешкоди та невдачі). Емпатія – чутливість до почуттів, потреб та турбот інших: розуміння інших (сприйнятливість до почуттів та поглядів інших, активний інтерес до їхніх турбот); сприяння розвитку інших (сприйнятливість до потреб інших людей у розвитку і підтримка їхніх здібностей); орієнтація на обслуговування (розуміння та задоволення потреб інших); використання різноманіття (забезпечення сприятливих можливостей для різних людей); політична чутливість (розуміння відносин влади та емоційних переваг у групі).

5. Соціальні навички – вміння викликати бажані реакції у інших: переконання (володіння ефективними тактиками переконання); комунікація (відкрите сприйняття та переконливий зворотній зв'язок); розв'язання конфліктів (обговорення та розв'язання суперечностей); лідерство (надихання та управління індивідами і групами); каталізація змін (ініціювання чи управління змінами); створення зв'язків (формування ділових взаємовідносин); співробітництво та кооперація (спільна робота заради спільної мети); здатність працювати у команді (забезпечення групової взаємодії у досягненні спільної мети). Як бачимо, так як і у випадку із емоційним інтелектом, усі здібності, представлені Д. Гоулманом як структурні компоненти емоційної компетентності, належать не лише до емоційної сфери особистості. Очевидно,

що мова йде про більш широкі здібності соціальної регуляції та адаптації, не виключаючи емоційних явищ.

Таким чином, у концепції Д. Гоулмана емоційна компетентність розглядається як здатність усвідомлювати і визнавати власні почуття, а також почуття інших людей, для самомотивації та управління власними емоціями і у стосунках з іншими. Між тим енциклопедичне визначення емоційної компетентності можна сформулювати як поінформованість в емоційній сфері особистості. Тобто, рівень емоційної компетентності може свідчити про цілісність емоційного життя індивіда.

Майже одночасно із поняттям емоційного інтелекту Р.Бак запровадив у психології поняття емоційної компетентності як здібності діяти згідно із внутрішнім середовищем власних почуттів і бажань. Він висунув положення, що «усе, що реальнее, є емоційним», а раціональною є лише подальша лінгвістична обробка емоційно оціненої реальності [7, с. 101–142]. Емоційна компетентність має тісний зв'язок як із когнітивними здібностями, так і з особистісними характеристиками.

Таким чином, емоційна компетентність - це готовність і здатність людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так і інших людей, адекватно ситуаціям та умовам, що змінюються. Згідно із концепцією компетентнісного підходу кожен вид професійної діяльності вимагає наявності певних компетенцій, що забезпечують ефективну реалізацію саме цієї професійної діяльності суб'єктом праці. У контексті досліджуваної проблематики емоційна компетентність практичного психолога полягає у його усвідомленій готовності до реалізації емоційних компетенцій, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності та вирішення соціальних завдань [8]–[11].

На основі теоретичного аналізу та результатів експериментального дослідження І.Матійків розроблено перелік внутрішньоособистісних (розуміння власних емоцій та управління ними) та міжособистісних (розуміння емоцій інших людей та управління ними) емоційних компетенцій фахівця

соціономічних професій. Внутрішньоособистісні емоційні компетенції передбачають здатності усвідомлювати вплив емоційної сфери на життєдіяльність, а емоційні переживання сприймати як цінності, ставитися із повагою до них; бути присутніми «тут і тепер», об'єктивно сприймати реальність, інших людей; виявляти інтерес до пізнання світу, його закономірностей, а також до самопізнання; бути відкритими до нових вражень, подій і життєвих змін; прагнути до гармонії, психологічного благополуччя, здорових стосунків; творче ставитись до життя, міжособистісних стосунків; об'єктивно оцінювати і визнавати власні переваги і недоліки через самоаналіз; бути відповідальними за власні емоційні реакції; ідентифікувати (розпізнавати, розуміти) емоції, які переживаються у конкретний момент за тілесними реакціями, думками тощо; аналізувати власні емоції, почуття; причини їхнього виникнення; наснажувати себе, тобто використовувати емоції для самомотивації, полегшення процесу мислення, ухвалення рішень; досягнення цілей; оптимістично мислити – акцентувати увагу на позитивних аспектах життя; конструктивно ставитися до помилок, здобувати життєвий досвід; володіти прийомами психофізіологічної саморегуляції; управляти увагою, уявою.

У свою чергу міжособистісні емоційні компетенції, на її думку, містять здатності усвідомлювати себе як рівноцінного суб'єкта комунікативної взаємодії, бути відповідальним за її процес та результат; ідентифікувати (розпізнавати, розуміти) емоції інших; аналізувати емоції, почуття інших людей, причини їх виникнення; сприймати та розуміти невербальну мову тіла і рухів (жести, міміка, інтонація голосу тощо), використовувати цей досвід для покращення комунікації; володіти навичками активного слухання; розуміти емоції, почуття іншої людини, поставивши себе на її місце (емпатія); надавати і сприймати емоційну підтримку; вербалізувати емоції, почуття без оцінки, звинувачення людей або ситуацій; чинити опір негайним бажанням виплеснути емоції (контроль над імпульсами); ставити запитання для розуміння емоційного стану іншої людини; адекватно і толерантно реагувати на позитивні і негативні

емоції з боку інших; конструктивно захищати власні психологічні кордони, власну точку зору; відмовляти, не ображаючи іншу людину; надавати мотивуючий як позитивний, так негативний зворотні зв'язки: щиро висловлювати похвалу, компліменти, тактовно - критику, претензії та невдоволення; адекватно сприймати зворотній зв'язок з боку інших: як критику, претензії та невдоволення так і компліменти, похвалу; обирати аутентичні й адекватні ситуації способи емоційного самовираження; пробачати, звільнюватися від образи; співпрацювати, володіти способами спільної діяльності, доходити згоди; вирішувати емоційно напружені ситуації, конфлікти, долати бар'єри у спілкуванні; виявляти високий рівень емоційної стійкості та саморегуляції у стресових ситуаціях.

Формування емоційної компетентності розглядається нею з точки зору співвідношення зовнішніх умов (середовище, діяльність, процес навчання) і внутрішніх чинників (емоційні властивості, життєва позиція, компетентність у часі, тип мислення, суб'єктивність контролю, комунікативний потенціал, соціальна чуйність, мотивація досягнень, асертивність поведінки тощо). На основі теоретичного аналізу та результатів експериментального дослідження автором розроблено 30 емоційних компетенцій фахівця соціономічного профілю. Розвиток цих компетенцій під час психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців є однією із психологічних умов підвищення загального рівня емоційної компетентності. Цінність запропонованої концепції полягає у спрямованості на розвиток емоційно компетентної і творчої особистості. Тісний взаємозв'язок і взаємовплив емоційної, тілесної, інтелектуальної і поведінкової сфер особистості зумовлює комплексний розвиток емоційної компетентності шляхом впливу на тілесні реакції, думки, переконання, цінності, комунікативну поведінку тощо [12].

М. Корман у межах співвідношення емоцій та діяльності розглядає емоційну компетентність як здатність особистості здійснювати оптимальну координацію між емоціями і цілеспрямованою поведінкою [13]. Психофізіологічною передумовою емоційної компетентності є комплекс

властивостей, що виявляються як у чутливості до розбіжності між очікуваним та отриманим результатами, так і у почутті задоволеності досягнутим. Емоційна компетентність пов'язана з вмінням особистості співвідносити стиль реагування з власними домінуючими потребами і параметрами конкретної ситуації [14].

Більш пізніми є дослідження емоційної компетентності Керопін Саарні. Дослідниця представляє емоційну компетентність у вигляді набору із восьми видів здібностей чи вмінь: усвідомлення власних емоційних станів; здатність розрізняти емоції інших людей; здатність використовувати словник емоцій та форми вираження, прийняті у конкретній культурі; здібність симпатичного та емпатичного включення у переживання інших людей; здібність розуміти, що внутрішній емоційний стан не обов'язково відповідає зовнішньому вираженню як у самого індивіда, так і у інших людей; здібність справлятися з власними негативними переживаннями; усвідомлення того, що структура та характер взаємовідносин значною мірою визначається тим, як емоції виражаються у взаємовідносинах; здібність бути емоційно адекватним, тобто приймати власні емоції, якими б унікальними чи культурно детермінованими вони не були.

Г. Юсупова розглядає емоційну компетентність як таку, що містить чотири базових компоненти: саморегуляція, контроль імпульсів, управління емоціями, прояв емоцій та блокування негативних емоційних станів; регуляція взаєностосунків - соціальні навички, вміння будувати стосунки з оточуючими; рефлексія - самоусвідомлення, раціональне осмислення емоцій, вияв власних мотивів; емпатія - чутливість до сигналів, що виявляють потребу та бажання інших людей. На основі визначених складових нею було обґрунтовано функціональні блоки емоційної компетентності: поведінковий блок, що містить саморегуляцію та регуляцію відносин; когнітивний блок, що містить рефлексію та емпатію; інтраперсональний блок, містить саморегуляцію та рефлексію; інтерперсональний блок, містить регуляцію рефлексію та емпатію [15]. Таким чином, у її визначенні закладено декілька компонентів емоційної компетентності: емпатія та експресивність, а також механізми, що

забезпечують функціонування і розвиток цієї властивості: рефлексія і саморегуляція.

Існують і інші визначення емоційної компетентності. Найбільш повне визначення цього поняття, її змісту та структурних компонентів наводить А.Степнова. Дослідниця розглядає емоційну компетентність як систему інтра- та інтраперсональних емоційних здібностей, основними функціями якої є управління емоційно-вольовою сферою власної особистості та вплив на емоційний стан інших людей. Модель емоційної компетентності за А.Степновою, містить такі структурні компоненти: рефлексія, саморегуляція, регуляція відношень, емпатія, до яких належать більшість окремих навичок, вмінь та здібностей, а саме: здатність приведення власних емоційних проявів у відповідність із культурними установками; розпізнавання актуальних емоцій (власних - за фізичним станом та внутрішнім сигналом, емоцій іншої людини - за вербальною та невербальною видами поведінки); експресивність; здатність взаємодії; до ефективної міжособистісної вміння керувати власними емоціями (володіти власними емоціями та регулювати емоційну взаємодію з іншими людьми) за допомогою вербальних та невербальних засобів. Гармонійне поєднання цих компонентів дозволяє оволодіти культурними стереотипами у виявленні емоцій; розвиває здатність до регуляції міжособистісних конфліктів; сприяє оволодінню емоційним словником та здатністю викликати необхідну для конкретної ситуації емоцію; розвиває вміння вербально та невербально виявляти актуальні емоції; здатність визначити джерело виникнення емоцій та наслідки їхнього розвитку; що у свою чергу, сприяє розвитку інтегральних здібностей у складі емоційної компетентності: здатність виявляти почуття та здатність справлятися з емоційними стресами [16, с. 58].

Таким чином, аналіз літературних джерел доводить, що емоційна компетентність є інтегральною властивістю особистості, що забезпечує оптимальний рівень її психічного здоров'я та функціонування. Це дозволяє розглядати емоційну компетентність як системну властивість особистості, що містить навички рефлексії, саморегуляції, емпатії та експресивності;

виявляється у готовності та здатності людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так й інших людей, адекватно ситуаціям й умовам, що змінюються. Емоційна компетентність передбачає цілісний та прогресивний розвиток емоційної сфери особистості і представляє собою сукупність знань, вмінь та навичок, які дозволяють адекватно діяти на основі обробки усієї емоційної інформації. Емоційна компетентність збагачує досвід особистості, сприяє швидкому аналізу емоціогенних ситуацій. Високий рівень розвитку зазначених складових емоційної компетентності є найважливішими чинниками збереження та підтримки психічного здоров'я особистості, ключовими характеристиками якого є стресостійкість, баланс (гармонія) та духовність. До сфери емоційних компетентностей особистості майбутнього практичного психолога, його професійно значущих та системних властивостей особистості належать навички рефлексії та саморегуляції, оптимальний рівень емпатії та експресивності, а також захопленість власною справою, чуйність, щирість, спокій, врівноваженість, емоційна стабільність.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, проведений теоретичний аналіз із зазначеної проблематики переконливо доводить, що емоційна компетентність передбачає цілісний та прогресивний розвиток емоційної сфери особистості і представляє собою сукупність знань, вмінь та навичок, які дозволяють адекватно діяти на основі обробки усієї емоційної інформації. Емоційна компетентність збагачує досвід особистості, сприяє швидкому аналізу емоціогенних ситуацій та сприяє розвитку психічного здоров'я особистості. Саме тому емоційна компетентність може і повинна бути аспектом спеціального тренування у практиці підготовки сучасних практичних психологів, адже орієнтація у власному емоційному світі, а відтак, і адекватна поведінка дозволяють гармонійно взаємодіяти у професійному середовищі та із навколишнім світом. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку вбачаються у проведенні емпіричних досліджень та розробці програм розвитку емоційної компетентності із метою її

реалізації в освітньому процесі у педагогічних закладах вищої освіти.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Сафін О. Д.

Список використаних джерел

1. Льошенко О. Емоційний інтелект та емоційна компетентність: проблеми співвідношення / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Психологія. Педагогіка. Соціальна робота». № 2, 2010. С. 49–52.
2. Вергасов В. М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе. Київ : Вища школа, 1985. 175 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Вища освіта в Україні: Норматив.-прав. регулювання / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. Київ : Форум, 2001. 21 с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций. СПб. : Издательство «Питер», 1999. 464 с.
5. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития. *Вопросы психологии*, 1997. № 4. С. 20–27.
6. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 304 с.
7. Buck R. Motivation emotion and cognition : A developmental-interactionist view. *International review of studies on emotion*. Chichester :Wiley, 1991. V.1. P. 101–142.
8. Матійків І. М. Розвиток емоційної компетентності майбутніх фахівців професій типу «людина – людина: психологічний аспект. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні* : збірник тез за матеріалами VIII науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників, 26–31 березня 2012 року / Національний університет «Львівська політехніка», Інститут підприємництва та перспективних технологій. Львів, 2012. С. 240–243.
9. Зарицька В. В., Борисенко В. М. Емоційна компетентність як детермінантна складова професійного становлення фахівців соціономічного напрямку. *Молодий вчений*. № 4(44), 2017. С. 241–245.
10. Любіна Л. А., Тимофієва М. Ф., Осипенко В. А. Емоційна компетентність як показник психологічного здоров'я особистості майбутніх лікарів. *Психологічний часопис*. № 5(15), 2018. С. 81–97.
11. Лазуренко О. О. До проблеми визначення змісту емоційної компетентності. *Молодь і ринок*. № 2(109), 2014. С. 124–129.
12. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 112 с.
13. Корман М. М. Розвиток емоційного інтелекту та емоційної компетентності як передумова запобігання професійного вигорання. *Вісник Національного університету оборони України*. № 4(29), 2012. С. 175–178.
14. Либин А. В. Дифференциальная психология. Москва : Эксмо, 2006. 544 с.
15. Юсупова Г. В. Состав и измерение эмоциональной компетентности : автореф. дис. канд. психол. наук. Казань, 2006. 18 с.
16. Степнова А. П. Взаимосвязь эмоциональной компетентности и психологического здоров'я. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. № 2(45), 2011. С. 57–62.

References

1. L'oshenko O. *Emocijnyj intelekt ta emocijna kompetentnist': problemy spivvidnoshennja* [Emotional intellect and emotional competence: problems of correlation]. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka «Psychologija. Pedagogika. Social'na robota»*. 2010. 2. P. 49–52. [in Ukrainian]

2. Vergasov V. M. *Aktivizacija poznavatel'noj dejatel'nocti ctudentov v vyshšej shkole* [Activation of cognitive activity of students is at higher school]. Kyiv. Vyshha shkola, 1985. 175 p. [in Russian]
3. *Nacional'na doktryna rozvytku ocvity Ukrai'ny u XXI ctolitti* [National doctrine of development of formation of Ukraine in XXI century] *Vyshha osvita v Ukrai'ni: Normatyv.-prav. Reguljuvannja* [Higher education in Ukraine: normative-legal adjusting]/ za zag. red. A.P. Zajcja, V.S.Zhuravs'kogo]. K. Forum. 2001. 21 p. [in Ukrainian]
4. Yzard K. E. *Pcixologija jemocij* [Psychology of emotions]. SPb. Yzdatel'stvo «Pyter». 1999. 464 p. [in Russian]
5. Jakovleva E. L. *Jemocional'nye mexanizmy lichnoctnogo i tvorcheckogo razvitija* [Emotional mechanisms of personality and creative development]. *Voprosi psyhologyy*. 1997. 4. P. 20–27. [in Russian]
6. Goulman D. *Jemocional'noe liderctvo: Ickucctvo upravlenija ljud'mi na ocnove jemocional'nogo intellekta* [Emotional leadership: Art of management by people on the basis of emotional intellect]. M. Al'pyna Byznys Buks. 2007. 304 p. [in Russian]
7. Buck R. *Motivation emotion and cognition: A developmental-interactionist view*. International review of studies on emotion. Chichester. Wiley, 1991. V. 1. P. 101–142. [in English]
8. Matijkiv I. M. *Rozvytok emocijnoi' kompetentnocti majbutnix faxivciv profecij typu «ljudyndy – ljudyndy: pcyhologichnyj acpekt* [Development of emotional competence of future specialists of professions as a "man is a man: psychological aspect] *Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky i pidprijemnyctva ta komp'juternyx tehnologij v Ukrai'ni: zbirnyk tez za materialamy VIII Naukovo–texnichnoi' konferencii' naukovo–pedagogichnyx pracivnykiv* [Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky i pidprijemnyctva ta komp'juternyx tehnologij v Ukrai'ni: zbirnyk tez za materialamy VIII Naukovo–texnichnoi' konferencii' naukovo–pedagogichnyx pracivnykiv. (26-31 bereznja 2012 roku). Nacional'nyj universytet «L'vivs'ka politehnika», Instytut pidprijemnyctva ta perspektyvnyh tehnologij. L'viv. 2012. P 240–243. [in Ukrainian]
9. Zaryc'ka V. V., Borysenko V. M. *Emocijna kompetentnict' jak determinantna ckladova profecijnogo ctanovlennja faxivciv cocionomicznogo naprjamu* [Emotional competence as determine constituent of the professional becoming of specialists of socionomical straight] / *Molodyj vchenyj*. 2017. 4(44). P. 241–245. [in Ukrainian]
10. Ljubina L. A., Tymofijeva M. F., Osypenko V. A. *Emocijna kompetentnict' jak pokaznyk pcyhologichnogo zdorov'ja ocobycctoci majbutnix likariv* [Emotional competence as index of psychological health of personality of future doctors]. *Psyhologichnyj chasopys*. 2018. 5(15). P. 81–97. [in Ukrainian]
11. Lazurenko O. O. *Do problemy vyznachennja zmictu emocijnoi' kompetentnocti* [To the problem of determination of maintenance of emotional competence]. *Molod' i rynek*. 2014. 2(109). P. 124–129. [in Ukrainian]
12. Matijkiv I. M. *Trening emocijnoi' kompetentnocti: navch.-metod. pocibnyk* [Training of Emotional competence] : navch.-metod. posibnyk. Kyiv, Pedagogichna dumka. 2012. 112 p. [in Ukrainian]
13. Korman M. M. *Rozvytok emocijnogo intelektu ta emocijnoi' kompetentnocti jak peredumova zapobigannja profecijnogo vygorannja* [Development of emotional intellect of ta of emotional competence as pre-condition of prevention of the professional burning down]. *Visnyk Nacional'nogo universytetu oborony Ukrai'ny*. 2012. 4(29). P. 175–178. [in Ukrainian]
14. Lybyn A. V. *Differencial'naja pcixologija* [Differential psychology]. Moskva. Eksmo, 2006. 544 p. [in Russian]
15. Jusupova G. V. *Coctav i izmerenie jemocional'noj kompetentnocti: avtoref. dic. kand. pcyxol. nauk* [Composition and measuring of emotional competence] : avtoref. dys. kand. psyhol. nauk. Kazan', 2006. 18 p. [in Russian]
16. Stepnova A. P. *Vzaimocvjaz' jemocional'noj kompetentnocti i pcyhologicheckogo zdorov'ja* [Intercommunication of emotional competence and psychological health]. *Psyhopedagogyka v*

pravoohranytel'nih organah. [Psychopedagogics in law enforcement authorities]. 2011. 2(45). P. 57–62. [in Russian]

Yuliya Hychko. Emotional Competence of Future Practical Psychologists: Operationalization of the Concept

The article is sanctified to the problem of operationalization of the concept «emotional competence of future practical psychologists». Stated, that an emotional competence is a willingness and ability of man flexibly to manage emotional reactions, both own and other people, adequately to the situations and terms that change. According to conception of competence approach every type of professional activity requires the presence of certain competenses that provide effective realization exactly of this professional activity the subject of labour. In the context of the investigated range of problems the emotional competence of future practical psychologist consists in his realized readiness to realization of emotional competenses necessary for effective realization of professional activity and decision of social tasks.

The analysis of literary sources proves that an emotional competence is integral property of personality that provides an optimal level her psychological health and functioning. It allows to examine an emotional competence as system property of personality, that contains skills of reflection, self-regulation, empathy and to the expressivity; it appears in a willingness and ability of man flexibly to manage emotional reactions, both own and other people, adequately to the situations and terms that change. Emotional competence envisages integral and progressive development of emotional sphere of personality and presents by a soba totality of knowledge, abilities and skills that allow adequately to operate on the basis of treatment of all emotional information.

An emotional competence enriches experience of personality, assists the rapid analysis of emotiofull situations. A high level of development of the marked constituents of emotional competence is the major factors of maintenance and support of psychological health of personality, key descriptions of that are resistibility to stress, balance (harmony) and spirituality. To the sphere of emotional competenses personality of future practical psychologist, him professionally meaningful and system properties of personality skills of reflection and self-regulation belong, optimal level of empathy and to the expressivity, and also fascination by own business, sensitiveness, sincerity, calmness, even temper, emotional stability.

Key words: emotional competence; future practical psychologists; emotional reactions; competence`s approach conception; emotional sphere of personality.